احسان فرزانه، پژوهشگر فلسفه در گفت‌وگو با «فرهیختگان» بررسی کرد

غنی‌نژادیسم در نظام اقتصادی، رسانه‌ای و آکادمیک ایران

سیدجواد نقوی
خبرنگار گروه اندیشه

پرسش از تحولات اجتماعی همیشه محل بحث بوده است و جامعه‌شناسان البته متنوعی برای تحولات اجتماعی درگرفته‌اند، این ادله معمولا ناظر‌بانی پوست پیدا می‌کنند و تا حدودی قابل شرح هستند اما صورت این تحولات و دگرگونی‌ها به سرعت نسبت و چندسال زمان لازم است که این تحولات رخ دهد، در اعتراضات ۱۴۰۱ یکی از مواردی که مدام دربابِ آن بحث‌های مختلفی درحال شکل‌گیری بود، این پرسش بود که خواسته معترضان چیست؟ درمقابل این پرسش هر فردی از منظر خود پاسخی برای ارائه داشت اما به‌وضوح روشن بود تاثیرات وسیع رسانه‌ها بر افکار و خواسته‌ها ماده از دقت نظری است، به طور مثال ظهور فرم منچی مثل موسی غنی‌نژاد، را در همین بازار باید فهم کرد؛ فردی که تا پیش از حضور در دو برهه در رسانه خیلی شناخت عمومی از او وجود نداشت اما به‌سرعت و بدون دقت خاصی دیدگاه‌ی تلاش کردند او را پاسخ همه پرسش‌های مقطع فعلی نشان دهند و با افکار او مانیفستی برای خوشبختی معرفی کنند، درحالی که موج وسیعی از نقد‌ها در محافل آکادمیک همیشه با افکار امثال غنی‌نژاد وجود داشته است به همین جهت با احسان فرزانه، پژوهشگر فلسفه که در حوزه رسانه با ایده‌های مکتب فرانکفورت تحقیقاتی رافکم‌زده است، گفت‌وگویی را شکل دادیم تا واکاوی کنیم چرایی این ظهور منجی کوچه‌ را.

III

بحثی در مطالعات فرهنگی و جامعه‌شناسی وجود دارد که یک طبقه متوسط داریم که معمولا به لحاظ فرهنگی روی طبقات دیگر ارتگذار است. وقتی از طبقه متوسط سطح این طبقات جابه‌جا شد، اتروپوم‌ها آمد و اتفاقات رقم خورد. بسیاری بدان خردند اگر خواهیم اعتراضاتی داشته باشیم برای طبقه فرودست خواهد بود و به دلیل نوع رفتار مشخص روی طبقه متوسط با دهک‌های بالای ۶-۷ هم‌راهی نخواهند کرد. اما وقتی اعتراضات ۱۴۰۱ شروع شد و از نوع اعتراضات طبقه بود، یک شکلی از ایده‌ها برای اصلاح وضعیت طرح شد؛ مثلا ایده‌هایی که امثال غنی‌نژاد یا دیگر دوستان لیبرال داخلی به شکلی می‌دهند، یک همپوشانی بین اکثر دهک‌ها ایجاد می‌کند. این را چطور می‌توان تفسیر کرد؟ به‌هرحال الان باید در انتظار این بودیم این تفسیر که کمتر مورد توجه طبقه فرودست بیت یک جایی مورد توجه این طبقه هم قرار گیرد و ارتگار فرودست هم راه خود را در همپوشانی در این مسیر می‌فهمد. این را چطور می‌توان تفسیر کرد؟

ابتدا دقیقا بحثی تاریخی مطرح کنم تا به این موضوع برسیم. از اواسط قرن نوزدهم در غرب و اروپا از موقعی که جریانی در‌برابر نظم مسلط اجتماعی و سیاسی مقابل سرمایه‌داری شکل گرفت که متشکل و سازمان‌یافته بود، آن زمان در فضای فکری‌تر و نظری و آکادمی این جریان بحث این بود که این نظم مسلط و این نظام سرمایه‌داری نظام کارآمدی نیست و در کارهای خود نمی‌تواند دوانده باشد و این دلیل که جامعه را به سرعت قطبی می‌کند، از مردم به شکل بی‌سابقه‌ای در تاریخ خلع ید می‌کند، تمام منابع را در دست اقلیتی متمرکز می‌کند و درحقیقت دموکراسی را دارد جهان به یک مقایسه خطر می‌اندازد و نابود می‌کند. اگر بخواهیم جری در تبرد دموکراسی طرف برنیم و فکر کنیم، دموکراسی به معنای اصیل در این است که بتوانید به یک مثبت و ایجابی در سرنوشت خود مداخله کنید، بتوانید آنها را تعیین می‌کنند و شیوه مواجهه آنها را با پدیده‌های اطراف خود شکل می‌دهد. بحث مفصلی در این باره در بحث فلسفه و جامعه‌شناسی و مطالعات فرهنگی در غرب و سیاست هست. کار می‌کنند چه اقتصاد بیاید، چه اقتصاد را کجا منابع مالی خود را تامین می‌کنند؟ چرا اینها را باید از غنی‌نژاد یک اسطوره بسازند؟ خط و ربط اقتصاد سیاسی این مساله را باید روشن کنیم نه اینکه خودم در دانشکده علوم سیاسی دانشگاه تربیت مدرس خواندم، اکثر پژوهه‌ها دارند دعوای افلاطون و ارسطو و دربار استبدادی میشل فوکو و... است. اینها کار شده و اروپایی‌ها خیلی بهتر از ما کار کردند. شما توضیح دهید در وضعیت ما این چطور کار می‌کند؟ چطور جریان سازی می‌کند؟ علوم انسانی ما در این حوزه ضعیف است و به‌خاطر همین در توضیح وضعیت هنوز فکت کم داریم.

می‌توان این گونه برآورد کرد علوم انسانی ما یا حتی دانش آموختگان ما در رشته جامعه‌شناسی تا رشته‌هایی مثل مطالعات فرهنگی و علوم سیاسی، واقعا آن جنگه روی این قضیه که صنعت فرهنگ پرنگ بوده و هنوز هم در غرب پرنگ است توجه نکرده است. مثالی برای این قضیه می‌زنم؛ در همین اعتراضات سال ۱۴۰۱ با همه نقصان‌هایی که داشته، یکی از چیزهایی که اهالی علوم زندگی روزمره سیاست است. اینها امر نهایی است. از این نمونه یادداشت‌ها را می‌دیدیم یا الو ایتالیایی هم وجود دارد حتی ایتالیا پیوسته به پهلوی را به‌نوعی دیدیم که تایید می‌کردند.

این نشان می‌دهد علوم انسانی ما با صنعت فرهنگ یا آن چیزی که فرانکفورتی‌ها در ابتدای مختلف داشتند، ارتباط نگرفته. یعنی اگر رخنشی در ارتباط بود حداقل در بین این همه تایید‌ات ممکن بود دو تذه به وضعیت هم وجود داشته باشد. چون فقط این اعتراضات ۱۴۰۱ نبوده است. ما در انتخابات ۹۶ مشارکت ۱۰۰ درصد سلبریتی‌ها را داشتیم. مثلا در اعتراضات آبان ۹۸ یا‌هم‌مواره این چیزی که می‌بینیم را نداشتیم درحالی که آنجا به نظرم اعتراضات واقعی‌تر و ملموس‌تر بود تا این چیزی که اتفاق افتاده است.

دقیقا چرا این‌طور می‌شود؟

به‌خاطر سیطره نظری و روش‌شناختی؛ آن چیزی که من اسم آن را تلویزیالیسم می‌گذارم، نه‌تنها بر فضای اجتماعی و اقتصادی و فضای رسانه‌ای ما بلکه حتی بر فضای آکادمیک ما حاکم است. اینِ روش‌شناختی چیست؟ اگر خیلی بخواهم مساله را ساده بیان کنم و جاهایی اینجای مطالعه و پژوهش می‌کنم، این مساله است، یعنی شما پدیده‌هایی که جامعه ما با آنها مواجه زندگی روزمره ما می‌سازد، یک‌جور مواجهه کارهایی می‌کند، به‌مثابه غروب و طلوع خورشید، انگار آب در ۱۰۰ درجه سانتیگراد جوش می‌آید. هایک، پیغمبر تلویزیالیسم در سطح جهانی و پیغمبر موسی غنی‌نژاد و بقیه تلویزیال‌های وطنی می‌گوید یک نظم خودانگیخته وجود دارد و اسم آن را کاتالاکسی می‌گذارد. این نظم خودانگیخته را به‌مثابه انسان‌ها، جامعه و دانشمندان می‌بینیم که فقط می‌توانیم رسانه‌ای که در ایران ۱۴۰۰-منظورم رسانه‌های رسمی نیست، منظورم شبکه اجتماعی و کانال‌ها و پیج‌ها و سایت‌هاست- کار می‌کنند چه اقتصاد سیاسی بیاید، چه اقتصاد را کجا منابع مالی خود را تامین می‌کنند؟ چرا اینها باید از غنی‌نژاد یک اسطوره بسازند؟ خط و ربط اقتصاد سیاسی این مساله را باید روشن کنیم نه اینکه خودم در دانشکده علوم سیاسی دانشگاه تربیت مدرس خواندم، اکثر پژوهه‌ها دارند دعوای افلاطون و ارسطو و دربار استبدادی میشل فوکو و... است. اینها کار شده و اروپایی‌ها خیلی بهتر از ما کار کردند. شما توضیح دهید در وضعیت ما این چطور کار می‌کند؟ چطور جریان‌سازی می‌کند؟ علوم انسانی ما در این حوزه ضعیف است و به‌خاطر همین در توضیح وضعیت هنوز فکت کم داریم.

می‌توان این گونه برآورد کرد علوم انسانی ما یا حتی دانش‌آموختگان ما در رشته جامعه‌شناسی تا رشته‌هایی مثل مطالعات فرهنگی و علوم سیاسی، واقعا آن جنگه روی این قضیه که صنعت فرهنگ پرنگ بوده و هنوز هم در غرب پرنگ است توجه نکرده است. مثالی برای این قضیه می‌زنم؛ در همین اعتراضات سال ۱۴۰۱ با همه نقصان‌هایی که داشته، یکی از چیزهایی که اهالی علوم زندگی روزمره سیاست است. اینها امر نهایی است. از این نمونه یادداشت‌ها را می‌دیدیم یا الو ایتالیایی هم وجود دارد حتی ایتالیا پیوسته به پهلوی را به‌نوعی دیدیم که تایید می‌کردند.

این نشان می‌دهد علوم انسانی ما یا صنعت فرهنگ یا آن چیزی که فرانکفورتی‌ها در ابتدای مختلف داشتند، ارتباط نگرفته. یعنی اگر رخنشی در ارتباط بود حداقل در بین این همه تایید‌ات ممکن بود دو تذه به وضعیت هم وجود داشته باشد. چون فقط این اعتراضات ۱۴۰۱ نبوده است. ما در انتخابات ۹۶ مشارکت ۱۰۰ درصد سلبریتی‌ها را داشتیم. مثلا در اعتراضات آبان ۹۸ یا‌هم‌مواره این چیزی که می‌بینیم را نداشتیم درحالی که آنجا به نظرم اعتراضات واقعی‌تر و ملموس‌تر بود تا این چیزی که اتفاق افتاده است.

دقیقا چرا این‌طور می‌شود؟

به‌خاطر سیطره نظری و روش‌شناختی؛ آن چیزی که من اسم آن را تلویزیالیسم می‌گذارم، نه‌تنها بر فضای اجتماعی و اقتصادی و فضای رسانه‌ای ما بلکه حتی بر فضای آکادمیک ما حاکم است. اینِ روش‌شناختی چیست؟ اگر خیلی بخواهم مساله را ساده بیان کنم و جاهایی اینجای مطالعه و پژوهش می‌کنم، این مساله است، یعنی شما پدیده‌هایی که جامعه با آنها مواجه زندگی روزمره ما می‌سازد، یک‌جور مواجهه کارهایی می‌کند، به‌مثابه غروب و طلوع خورشید، انگار آب در ۱۰۰ درجه سانتیگراد جوش می‌آید. هایک، پیغمبر تلویزیالیسم در سطح جهانی و پیغمبر موسی غنی‌نژاد و بقیه تلویزیال‌های وطنی می‌گوید یک نظم خودانگیخته وجود دارد و اسم آن را کاتالاکسی می‌گذارد. این نظم خودانگیخته را

ادامه در صفحه ۱۵

ادامه از صفحه ۱۴

قرار گیرد اما آدم‌هایی سال‌ها گفتمان‌های مختلفی داشتند و آقای مالجو در اقتصاد سیاسی شاید سال‌ها گفتمانش مخالف لیبرال‌ها نبوده اما هیچ‌گاه موافق آنها هم نبوده ولی وقتی طرح بحث می‌کند انگار جامعه مدنی اصلاح‌طلب دهه ۸۰ طرح بحث می‌کند. چطور می‌شود که این اتفاق می‌افتد؟

به‌خاطر این است که امکان بردن افکار عمومی به این آرایش شکل گرفته است، یعنی هر کسی الان اگر در جایگاه مخالف دولت ایران خود را تعریف می‌کند برای اینکه بتواند در رسانه دست بالا را پیدا کند تا حد زیادی مجبور است به این بازی لیبرالی پا دهد. اگر مروری بر فضای رسانه‌ها داشته باشید، متوجه می‌شوید چنین جوی شکل گرفته است.

به چالش کشیدن این هژمونی اصلا کار راحتی نیست و اینجا مساله اغراض سیاسی افراد نیز وسط می‌آید و نظریه‌پردازان و چهره‌های آکادمیک که یک کنشگر گفتمانی تمام و تمام نیستند و اینها تجربه زیسته خود و جهت‌گیری‌هایی دارند، به چیزی علاقه‌مند و از چیزی سرخورده‌اند، یعنی امیال و اغراض شخصی خود آنها نیز در تحلیل وارد می‌شود. آن را در این جوی که ساخته‌شده وارد کنید. من می‌گویم شاید یک سلبریتی در داخل کشور مثلا وقتی مسائل مسمومیت‌ها در مدارس پیش آمد، اساسا اعتقاد نداشته باشد باید بر این مساله بدمیم و آن را تشدید کنیم، ولی می‌بیند بقیه صنف او و شبکه‌های اجتماعی که در آن حضور دارد همواره این مسائل را پوش داده و به او فشار وارد می‌کنند. یک گروه فشار بسیار قدرتمند در رسانه شکل گرفته که اینها را از پا درمی‌آورد، یعنی طرف جایی احساس می‌کند منافع حرفه‌ای، شخصی و کارش در خطر است. اگر او هم دروغی را استوری نکند، اگر از رضا کیانیان جا بماند برای او بد می‌شود و در بازی نیست.

در فضای آکادمیک نیز همین اتفاق می‌افتد؟

در فضای آکادمیک نیز چنین است. در این فضا مگر این بازی قدرت جریان ندارد؟ مگر این گروه‌ها یا جنگ‌های خاص وجود ندارند؟ در فضای آکادمیک ما هم این‌طور است. بالاخره اصلاح‌طلبان شبکه و پژوهشگاه، روزنامه و دفتر و دستگی داشته و در روزنامه‌ها و نهادهای مختلف نفوذ دارند.

طرف دانشجویی است که از رشته علوم سیاسی یا جامعه‌شناسی فارغ‌التحصیل شده و می‌خواهد سر کار برود. چه کار باید بکند؟ وقتی این شبکه وجود دارد، این افراد را در خود ادغام می‌کند، چون فقط نزاع اندیشه‌ها و افکار نیست. نباید اینه‌آلیستی حرکت را تفسیر کنیم. باید رئالیستی تر ببینیم، قدرت و افراد را در پیوست‌شان، رشد و پیشرفت‌شان را هم در نظر بگیریم. طرف فکر می‌کند اگر از این جریان خاص حمایت نکند می‌تواند پست بگیرد یا چهار ردیف در اندیکاتورهای جذب شود. این کار را می‌کند. نکته اینجاست که نباید بیاید بیاورید، اینها مقصر و مسئول هستند و باید جواب بدهند، ولی به نظرم منافع اصلی در این سطح نیست بلکه در سطح تبیین اقتصاد سیاسی این فضا و رسانه است. اینکه از کجا تامین مالی می‌شود؟ معطوف به چه اهدافی است؟ چطور می‌تواند انقیاد را شکل دهد؟ بسیاری از چهره‌هایی که به‌نظر می‌شما شاید عجیب باشد می‌بینید اکثریتی را بسازند نه اینکه آدمان را تحریک کنند، ذهن را از کل می‌کوبند و می‌سازند.

به‌خاطر همین من می‌گویم برای اینکه بتوانیم فهم عمیق‌تر و متناسب با آن گنش سیاسی جدی‌تر داشته باشیم باید مرکز ثقل تحلیل و کانون تمرکز خود را روی سازوکارهای پیاپویه که این وضعیت رسانه‌ای را می‌سازند و درعین‌حال که اقتصادی است، وجه سیاسی دارد و یک شبکه شکل قدرت است. این شبکه خیلی مهم‌تر و اصلی‌تر از افراد است.

به تعبیری دستگاه فکوپلی یا شبه‌فوکویی را ترسیم می‌کنید که مجموعه‌ای از طریق فضاهای مجازی (از اینستاگرام گرفته تا بقیه موارد)، شکل می‌گیرد که یک جامعه کنترلی درست کرده و شاید برخی موقع از دهان‌ها و حتی از آن چیزی که مسئولان توضیح می‌دهند ارزش‌گذاری درست‌تر است. این‌طور می‌خواهید تفسیر و تاویل کنید؟

مساله در سازوکارهای ساختن فضای اجرای اکثریت است. فوکو در این رابطه دیدگاه‌هایی دارد که بخشی بحث‌های جدی و بخشی دیگر قابل نقد است و افراد بسیاری هم در این رابطه صحبت کرده‌اند. بحث اصلی این است که باید متوجه سوژه و عنصر ذهنیت و سوژه و ذهنیت در تعین بخشیدن به مناسبات واقعی خود باشیم. نباید آن را دست کم بگیریم و باید متوجه باشیم که ما در جنگ رسانه‌ای تمام‌عیاری هستیم که اگر اهمیت آن بیشتر از جنگی که با راکت و موشک انجام می‌شود نباشد، قطعا کمتر هم نیست. شما از فوکو صحبت کردید، من از بودریار مثال می‌زنم.

او متفکری است که خیلی‌ها او را جدی نگرفته‌اند و در ایران هم جدی نمی‌گیرند. ولی حرفش چیست؟ حرفی می‌زند که باید روی آن فکر کنیم؟ می‌گوید ما با رسانه‌های دیجیتال وارد عصری شدیم که اساسا دسترسی مستقیم ما به واقعیت پیش چشم‌مان مسدود شده است. تنها این مانیتورها هستند که کانال‌های اتصال ما با خیابان، میدان، محیط کار و بچه خود ماست. او به آن فرکتال (fractal) می‌گوید.

او انسان جدیدی که شکل گرفته را این‌طور توصیف می‌کند. داستان این است که آنقدر شکاف اندیشه و واقعیت عمیق شده که آن چیزی که قبل‌تر تحت عنوان ازخودبیگانگی در اندیشه سیاسی و فلسفی یک‌سری از متفکران تقبیح می‌شد و درباره آن هشدار می‌دادند و معتقد بودند این به در می‌زند و خانه‌مان ما را می‌گیرد، الان وسط اتاق است و حتی صاحب خانه ما شده است. به‌خاطر اینکه آنقدر این فناوری‌ها به شیوه مویرگی می‌توانند در باورهای ما، در احساسات ما، در امیال ما مداخله کنند که قبل از فکر و جهان‌بینی، میل شما را می‌سازند.

این حرفی است که بودریار و بسیاری دیگر بیان می‌کنند. من نمی‌گویم اینها را باید تمام بپذیریم ولی باید بدان توجه کنیم. بالاخره قدری فضای روشنفکری ما نسبت به عصر خود عقب افتاده است یعنی حرف‌هایی را می‌شنویم و تحلیل‌هایی را می‌بینیم که واقعا برای ۱۰۰ سال پیش است. در حد پارسونز و در حد دهه ۱۹۳۰ میلادی و قبل‌تر است. اگر بخواهید حرف‌های غنی‌نژاد را تبیین کنید، اگر تبارشناسی کنید تا آدام اسمیت عقب می‌رود. یعنی ایشان شخصا هیچ درکی از تحولات فکری، فلسفی و جامعه‌شناسی در ۵۰-۶۰ سال گذشته ندارد. اگر غنی‌نژاد را بیان می‌کنم به این دلیل است که طیف بزرگی از اساتید و ژورنالیست‌ها و اصحاب رسانه ما هم این‌طور فکر می‌کنند و همین ساده‌لوحی را دارند و تا این اندازه سیاست‌زدایی شده درباره جهان می‌اندیشند. اصلا مساله سلطه، مساله نیست. مساله‌سازی نمی‌شود که اراده قدرتی در نسبت انسان با انسان وجود دارد و مناسبات صرفا عینی نیست. مناسبات ارزشی است، رابطه می‌با دیگری رابطه اجتماعی و ذهنی است. این ذهنیت خیلی در وضعیت ما تعیین کننده است.

اصلا این را نمی‌بینیم.

مشکل ما در این است که خیلی‌ها او را جدی نگرفته‌اند و در ایران هم جدی نمی‌گیرند. ولی حرفش چیست؟ حرفی می‌زند که باید روی آن فکر کنیم؟ می‌گوید ما با رسانه‌های دیجیتال وارد عصری شدیم که اساسا دسترسی مستقیم ما به واقعیت پیش چشم‌مان مسدود شده است. تنها این مانیتورها هستند که کانال‌های اتصال ما با خیابان، میدان، محیط کار و بچه خود ماست. او به آن فرکتال (fractal) می‌گوید.

او انسان جدیدی که شکل گرفته را این‌طور توصیف می‌کند. داستان این است که آنقدر شکاف اندیشه و واقعیت عمیق شده که آن چیزی که قبل‌تر تحت عنوان ازخودبیگانگی در اندیشه سیاسی و فلسفی یک‌سری از متفکران تقبیح می‌شد و درباره آن هشدار می‌دادند و معتقد بودند این به در می‌زند و خانه‌مان ما را می‌گیرد، الان وسط اتاق است و حتی صاحب خانه ما شده است. به‌خاطر اینکه آنقدر این فناوری‌ها به شیوه مویرگی می‌توانند در باورهای ما، در احساسات ما، در امیال ما مداخله کنند که قبل از فکر و جهان‌بینی، میل شما را می‌سازند.

به‌خاطر همین من می‌گویم برای اینکه بتوانیم فهم عمیق‌تر و متناسب با آن گنش سیاسی جدی‌تر داشته باشیم باید مرکز ثقل تحلیل و کانون تمرکز خود را روی سازوکارهای پیاپویه که این وضعیت رسانه‌ای را می‌سازند و درعین‌حال که اقتصادی است، وجه سیاسی دارد و یک شبکه شکل قدرت است. این شبکه خیلی مهم‌تر و اصلی‌تر از افراد است.

به تعبیری دستگاه فکوپلی یا شبه‌فوکویی را ترسیم می‌کنید که مجموعه‌ای از طریق فضاهای مجازی (از اینستاگرام گرفته تا بقیه موارد)، شکل می‌گیرد که یک جامعه کنترلی درست کرده و شاید برخی موقع از دهان‌ها و حتی از آن چیزی که مسئولان توضیح می‌دهند ارزش‌گذاری درست‌تر است. این‌طور می‌خواهید تفسیر و تاویل کنید؟

مساله در سازوکارهای ساختن فضای اجرای اکثریت است. فوکو در این رابطه دیدگاه‌هایی دارد که بخشی بحث‌های جدی دیگر قابل نقد است و افراد بسیاری هم در این رابطه صحبت کرده‌اند. بحث اصلی این است که باید متوجه سوژه و عنصر ذهنیت و سوژه و ذهنیت در تعین بخشیدن به مناسبات واقعی خود باشیم. نباید آن را دست کم بگیریم و باید متوجه باشیم که ما در جنگ رسانه‌ای تمام‌عیاری هستیم که اگر اهمیت آن بیشتر از جنگی که با راکت و موشک انجام می‌شود نباشد، قطعا کمتر هم نیست. شما از فوکو صحبت کردید، من از بودریار مثال می‌زنم.

او متفکری است که خیلی‌ها او را جدی نگرفته‌اند و در ایران هم جدی نمی‌گیرند. ولی حرفش چیست؟ حرفی می‌زند که باید روی آن فکر کنیم؟ می‌گوید ما با رسانه‌های دیجیتال وارد عصری شدیم که اساسا دسترسی مستقیم ما به واقعیت پیش چشم‌مان مسدود شده است. تنها این مانیتورها هستند که کانال‌های اتصال ما با خیابان، میدان، محیط کار و بچه خود ماست. او به آن فرکتال (fractal) می‌گوید.

او انسان جدیدی که شکل گرفته را این‌طور توصیف می‌کند. داستان این است که آنقدر شکاف اندیشه و واقعیت عمیق شده که آن چیزی که قبل‌تر تحت عنوان ازخودبیگانگی در اندیشه سیاسی و فلسفی یک‌سری از متفکران تقبیح می‌شد و درباره آن هشدار می‌دادند و معتقد بودند این به در می‌زند و خانه‌مان ما را می‌گیرد، الان وسط اتاق است و حتی صاحب خانه ما شده است. به‌خاطر اینکه آنقدر این فناوری‌ها به شیوه مویرگی می‌توانند در باورهای ما، در امیال ما مداخله کنند که قبل از فکر و جهان‌بینی، میل شما را می‌سازند.

این حرفی است که بودریار و بسیاری دیگر بیان می‌کنند. من نمی‌گویم اینها را باید تمام بپذیریم ولی باید بدان توجه کنیم. بالاخره قدری فضای روشنفکری ما نسبت به عصر خود عقب افتاده است یعنی حرف‌هایی را می‌شنویم و تحلیل‌هایی را می‌بینیم که واقعا برای ۱۰۰ سال پیش است. در حد پارسونز و در حد دهه ۱۹۳۰ میلادی و قبل‌تر است. اگر بخواهید حرف‌های غنی‌نژاد را تبیین کنید، اگر تبارشناسی کنید تا آدام اسمیت عقب می‌رود. یعنی ایشان شخصا هیچ درکی از تحولات فکری، فلسفی و جامعه‌شناسی در ۵۰-۶۰ سال گذشته ندارد. اگر من غنی‌نژاد را بیان می‌کنم به این دلیل است که طیف بزرگی از اساتید و ژورنالیست‌ها و اصحاب رسانه ما هم این‌طور فکر می‌کنند و همین ساده‌لوحی را دارند و تا این اندازه سیاست‌زدایی شده درباره جهان می‌اندیشند. اصلا مساله سلطه، مساله نیست. مساله‌سازی نمی‌شود که اراده قدرتی در نسبت انسان با انسان وجود دارد و مناسبات صرفا عینی نیست. مناسبات ارزشی است، رابطه می‌با دیگری رابطه اجتماعی و ذهنی است. این ذهنیت خیلی در وضعیت ما تعیین کننده است.

اصلا این را نمی‌بینیم.

مشکل ما در این